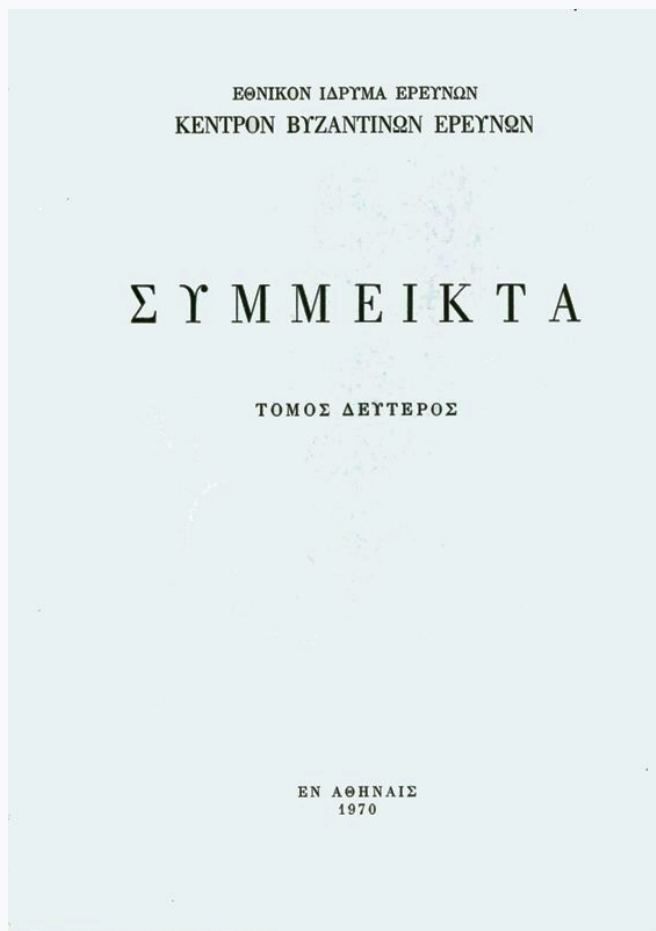

Byzantina Symmeikta

Vol 2 (1970)

SYMMEIKTA 2

Τὰ χειρόγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας Καλαβρύτων. Ἐνεστῶσα κατάστασις

Παναγιώτης Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.655](https://doi.org/10.12681/byzsym.655)

Copyright © 2014, Παναγιώτης Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Π. Γ. (1970). Τὰ χειρόγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας Καλαβρύτων. Ἐνεστῶσα κατάστασις. *Byzantina Symmeikta*, 2, 399–415. <https://doi.org/10.12681/byzsym.655>

ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΑΣ ΛΑΥΡΑΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ
ΕΝΕΣΤΩΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸ Κέντρον Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν ὠργάνωσε δύο ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Ἀγίας Λαύρας Καλαβρυτῶν πρὸς διαπίστωσιν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκονται τὰ ἐν αὐτῇ φυλασσόμενα ἔγγραφα, χειρόγραφα καὶ ἔντυπα καὶ ἀκολούθως πρὸς περαιτέρω ἐπιστημονικὴν καταγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τούτων¹. Εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μετὰσχῶ τῶν δύο τούτων ἀποστολῶν (19 - 21 Δεκεμβρίου 1969 καὶ 4 - 6 Σεπτεμβρίου 1970) ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐνεστῶσης καταστάσεως τῶν ἐν τῇ μονῇ ἀποκειμένων χειρογράφων κωδίκων².

Ὡς γνωστὸν ἡ Μονὴ ὑπέστη κατὰ καιροὺς δηώσεις καὶ καταστροφὰς καὶ πολλάκις ἀνωκοδομήθη³. Τελευταία καὶ δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων κατοχῆς, παράλληλος πρὸς τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῆς πόλεως τῶν Καλαβρυτῶν (14 Δεκεμβρίου 1943). Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐν ἔτει 1946, ὁ καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰ. Ὁρλάνδος ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν διὰ νὰ διαπιστώσῃ τὰς προκληθείσας ζημίας καὶ νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἀνωικοδομήσεως τῆς Μονῆς⁴. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ εἶδε τὰ ἔντυπα καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς καὶ κατέγραψε ταῦτα⁵.

1. Βλ. προηγουμένην μελέτην Λουκίας Δρούλια - Χρύσας Μαλτέζου, *Τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας Καλαβρυτῶν*. Ἐν τῷ παρόντι τόμῳ, σελ. 379 - 398.

2. Χάριτας ὁμολογῶ καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς κ. Πολύκαρπον Πάικον διὰ τὴν πρόθυμον συμπάραστασιν τὴν ὁποίαν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς καὶ τὴν ἐν γένει βοήθειαν ἣν παρέσχεν.

3. Λουκίας Δρούλια - Χρύσας Μαλτέζου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 379.

4. Ὁ Ἰ. Ὁρλάνδος πολλάκις ἐν συνεχείᾳ ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἀνωικοδομήσεως ταύτης ἣν ὠλοκλήρωσεν ἐν ἔτει 1951. (Βλ. ἐν ΕΕΒΣ 21 (1951), σελ. 343).

5. Ὁ κατάλογος χειρογράφων ἐκδίδεται ἐν ταῖς ἐξῆς. Ὁ κατάλογος τῶν ἐντύπων καταγράφει μόνον τὰ καέντα βιβλία ἐν συγκρίσει πρὸς παλαιότερους χειρογράφους καταλόγους ἐντύπων τῆς Μονῆς. Ἀρχεται: *Κατὰ τὸν ἀπὸ 19ης μέχρι 26ης Αὐγούστου 1946 διενεργηθέντα ἔλεγχον τῶν ἐντύπων βιβλίων τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Λαύρας Καλαβρυτῶν*

Ἑλληπιτεῖς καὶ συγκεχυμένα εἶναι αἱ περὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ ἀποκειμένων χειρογράφων εἰδήσεις ¹. Αἱ ἐκδεδομένα εἰδήσεις ἀναφέρουν πρῶτον τὴν δωρεὰν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου, τοῦ Πατρέως, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. ². Φαίνεται ὅτι ὁ Κύριλλος ἐδωρήσατο εἰς τὴν Μονήν, πλὴν τῶν ἐντύπων ³, καὶ τινα χειρόγραφα. Ὁ Χ. Ἡλιοπούλος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι κτηματολογίῳ τῆς Μονῆς ἀναφέρει τὸν Κύριλλον ὡς δωρητὴν χειρογράφων τινῶν ⁴. Ἐπίσης ὁ Ν. Βέης θεωρεῖ τὸν Κύριλλον ἰδρυτὴν τῆς Βιβλιοθήκης χειρογράφων καὶ ἐντύπων τῆς Μονῆς καὶ οὕτως ἐρμηνεύει τὴν ὑπαρξίν πολλῶν φιλοσοφικῶν χειρογράφων ἐν τῇ Μονῇ, ἐφ' ὅσον τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Κυρίλλου ἦσαν φιλοσοφικά ⁵. Ὁ Α. Πολίτης σημειοῖ ὅτι 13 κώδικες τῆς Μονῆς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἴδει ἐν ἔτει 1937, ἔφερον κτητορικὰς ἐνδείξεις τοῦ Κυρίλλου ⁶. Εἶναι ἐπόμενον λοιπὸν νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ἴδρυσιν τῆς σφζομένης Βιβλιοθήκης χειρογράφων τῆς Μονῆς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ

ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο χειρογράφων καταλόγων προέκυψε ὅτι ἐλλείπουσι τὰ ἐξῆς βιβλία καὲντα πιθανότατα κατὰ τὴν προπώλησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῇ 14 Δεκεμβρίου 1943. Τελευτᾶ Ἐν Ἱ. Μονῇ Ἀγ. Λαύρας τῇ 27 Ἀγούστου 1946. Ἀ. Κ. Ὁρλάνδος, Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

1. Περὶ τῆς μονῆς ἐν γένει βλ. τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ μελέτῃ τεθεῖσαν βιβλιογραφίαν. (Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 383).

2. Περὶ τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου βλ. προχείρως Κωνστ. Τριανταφύλλου, *Λεξικὸν τῶν Πατρῶν*, Πάτραι 1959, ἐν λ., ἐνθα καὶ βιβλιογραφία. Πρβλ. ἐπίσης Τάσου Ἀ. Γριτσόπουλου, *Κύριλλος ἀρχιμανδρίτης, ὁ Πατρεύς, ἐν Ὁρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*, τόμ. 7, Ἀθῆναι 1965, στ. 1202 - 1204. Μετὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κυρίλλου ἀσχολεῖται ἡ συνεργάτις τοῦ Κ.Ν.Ε. Λουκία Δρούλια.

3. Ἐν τῷ κώδικι τῆς Μονῆς (*Κώδιξ Ἱερῶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας. 1866*) ἔχουν καταγραφῆ τὰ βιβλία τῆς δωρεᾶς τοῦ Κυρίλλου· ἐν σελ. 749 - 754· 1797, Ἀγούστου 22 ἐν τῇ ἀγία Λαύρα. Ἐνθύμησις ὅτι ἔδωκεν ὁ παπᾶς Κύριλλος ἐλθὼν ἀπὸ τὴν Βλαχίαν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας λαύρας. Ὁ Κώδιξ τῆς Μονῆς ἐκθέτει γεγονότα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1703, Δεκεμβρίου 15. Συντάκτην τοῦ κώδικος διὰ τὰς μέχρι τοῦ ἔτους 1810 εἰδήσεις ὁ Ν. Βέης (*Ἐκθεσις παλαιογραφικῆς καὶ ἱστοριοδιφικῆς ἐκδρομῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων*, περ. «Παναθήναια», τόμ. 9 (1904 - 1905) (ἔτος Ε', 31 Ἰανουαρίου 1905), σελ. 239) θεωρεῖ τὸν Κύριλλον. Τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1810 γεγονότα κατέγραψεν ἐν τῷ κώδικι ὁ Δαμασκηνὸς Ἀποστολίδης.

4. *Κτηματολόγιον τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Λαύρας. Ἡ καταγραφὴ, τακτοποίησις, ταξινομήσις καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν μελέτη κ.λ. ἐγένοντο ὑπὸ Χ. Α. Ἡλιοπούλου 1898*. Ἐν φυλ. 1 - 1^α καταγράφονται τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς Ἀγ. Λαύρας (*Τμῆμα Χειρογράφων*), ἐν δὲ τῇ στήλῃ τῶν δωρητῶν σημειοῦται Ἡ Μονὴ διὰ δωρεῶν ἀγ. πατέρων ἰδία τοῦ ἀειμνήστου Κυρίλλου. Ὁ Χ. Ἡλιοπούλος ἀποδίδει 28 χειρόγραφα (ὑπ' ἀρ. 1 - 28) εἰς τὸν Κύριλλον.

5. Ν. Α. Βέης, *Ἐκθεσις...*, σελ. 238 - 240 (ἰδίᾳ περὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας).

6. Α. Πολίτης, *Χειρόγραφα μοναστηρίων Αἰγίου καὶ Καλαβρύτων*, Ἑλληνικά 11 (1940) σελ. 90 - 94. Ἐνδείξεις τῆς προελεύσεώς των ἐκ τῶν τοῦ Κυρίλλου ἢ κτητορικὰ σημειώματα τοῦ ἀνδρὸς ἔφερον οἱ ὑπ' ἀριθμὸν (τοῦ καταλόγου Α. Πολίτου) κώδικες 5, 6, 8, 11, 12, 14, 15, 21, 22, 23, 24, 26, 27.

Κυρίλλου. "Όμως ἡ Ἁγία Λαύρα, μονὴ παλαιά, ἐκέκτητο πιθανώτατα χειρόγραφα διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, τὰ ὅποια ἴσως ἀπωλέσθησαν κατὰ διαφόρους καταστροφὰς τῆς Μονῆς ἢ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν μεταξὺ τῶν νῦν ἐν τῇ Μονῇ σωζομένων ¹.

Ἐν ὄψει τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1826 ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ χειρόγραφά τινα μετηνέχθησαν ὑπὸ τῶν ἱερομονάχων Δανιήλ καὶ Ἀθανασίου εἰς τὸ χωρίον Κάλαμος τῆς Ζακύνθου πρὸς ἀσφαλεστέραν διαφύλαξιν ². Ἐπίσης τρεῖς βιβλιοθήκαι, χωρὶς νὰ διευκρινίζηται ἐὰν μόνον ἐντύπων ἢ καὶ χειρογράφων, μετεκομίσθησαν εἰς Μέγα Σπήλαιον πρὸς διάσωσιν ³. Οὐδεμίαν ἐκδεδομένην γραπτὴν μαρτυρίαν περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν χειρογράφων καὶ ἐντύπων τούτων εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν ἔχομεν, ἀλλὰ θετικαὶ ἐνδείξεις πείθουν ὅτι ταῦτα ἐπεστράφησαν εἰς τὴν Μονήν ⁴.

Ἐν ἔτει 1898 ὁ Χ. Ἡλιοπούλος συντάσσει τὸ Κτηματολόγιον τῆς Μονῆς καὶ καταγράφει τεσσαράκοντα καὶ ἕξ χειρόγραφα ⁵. Κατ' Αὐγούστον καὶ

1. Κατὰ καιροὺς ἐγένοντο διάφοροι καταλογογραφήσεις τῶν ἐντύπων τῆς μονῆς. Αὗται κατεγράφησαν κυρίως εἰς τὸν Κώδικα καὶ εἰς τὸ Κτηματολόγιον τῆς Μονῆς. Ἡ ἀρχαιότερα καταγραφή, πλὴν τῆς ἐν σημ. 3 τῆς σελ. 400 σημειουμένης δωρεᾶς τοῦ Κυρίλλου, εὑρίσκεται ἐν τῷ Κώδικι τῆς μονῆς, σελ. 595· *ῥωια* Ἰανουαρίου κβ^α. *Κατάλογος τῶν βιβλίων ἀπάντων τῆς Ἱερᾶς ταυτησί καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Λαύρας*. Ἐν τῷ Κτηματολογίῳ καταγράφονται, ἐν συνεχεῖ ἀριθμηθεὶς 1 - 747, ἔγγραφα, ἔντυπα, κειμήλια, χειρόγραφα διὰ χειρὸς Χ. Α. Ἡλιοπούλου ἐν ἔτει 1898. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ Κτηματολογίου παραδίδονται καὶ ἄλλαι καταγραφαὶ ἐντύπων. Τελευταία χρονολογικῶς εἶναι ἡ γενομένη ἐν ἔτει 1957, ὡς δηλοῦται διὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως· *Ἡ πρόσθεν καταγραφή τῶν βιβλίων καὶ ἡ ταξινόμησις αὐτῶν ἤρξατο ἀπὸ 31ης Μαΐου 1957 καὶ ἐπερατώθη τὴν 27ην Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Βαρθολομαίου Βουρλούμη Ἱερομ(ονάχου)*. Ἐν Ἱερᾷ Μονῇ Ἁγίας Λαύρας τῇ 28ῃ Ἰουνίου 1957. Ὁ ἡγούμενος Ἀρχιμ(ανδρίτης) Βαρθολομαῖος Βουρλούμης. Περιγράφονται ἔντυπα ἀριθμούμενα ὑπ' ἀρ. 1 - 547.

2. Χρήστου Α. Ἡλιοπούλου, *Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐν Καλαβρύτοις Ἱ. Μονῆς Λαύρας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (1898)*, Ἐν Ἀθήναις 1929, σελ. 22. Ἐπίσης Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, *Κιτορικὸν ἦτοι ἱστορία τῆς Ἱερᾶς μονῆς Λαύρας τῆς ἐν Καλαβρύτοις (ἐξ ἀντιγραφῆς τῶν ἐν αὐτῇ κωδίκων καὶ ἐγγράφων) ὑπὸ Δ... Α... , προηγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς Λαύρας (μετ' ἀναγραφῆς τῶν ἐν Λαύρᾳ καὶ Πάτραις ἐορτῶν)*, Ἐν Ἀθήναις 1905, σελ. 75 - 76. Ὁ τελευταῖος οὗτος σημειοῖ τὸ πολύτιμον Εὐαγγέλιον τῆς Μ. Αἰκατερίνης (χωρὶς νὰ διευκρινίζῃ, ἐὰν πρόκειται περὶ ἐντύπου ἢ χειρογράφου), μεμβράνινον Εὐαγγέλιον, ἀρχαῖον χειρόγραφον.

3. Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 75 - 76.

4. Ὁ Χρήστος Π. Κορύλλος (*Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος. Α'. Νομὸς Ἀχαΐας*. Ἀθήναι 1903, σελ. 132) ἀναφέρει ὅτι ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας ἐπιδεικνύει μεταξὺ τῶν κειμηλίων αὐτῆς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον τῆς Αἰκατερίνης, βιβλιοθήκην πολλῶν περιγραμνῶν καὶ χαρτῶν χειρογράφων. Ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι τὰ πρὸς ἀσφάλειαν εἰς Ζάκυνθον καὶ Μ. Σπήλαιον σταλέντα χειρόγραφα καὶ ἔντυπα ἐπεστράφησαν εἰς τὴν μονήν.

5. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 400, ὑποσημείωσιν 4. Ὁ Χ. Ἡλιοπούλος καταγράφει τοὺς

Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1904 (ἐπὶ δεκαπενθήμερον) ὁ Ν. Βέης ἐπισκέπτεται τὴν μονὴν καὶ μνημονεύει ἀπλῶς χειρογράφων φυλασσομένων ἐν αὐτῇ. Εὐρίσκει «στοιχειώδη, στοιχειωδεστάτην ἀναγραφὴν» τῶν χειρογράφων καὶ προβαίνει «εἰς τὴν διεξοδικὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καταλογοποίησιν τῶν ὑπερτεσσαράκοντα αὐτῆς κωδίκων»¹. Ὁ κατάλογος οὗτος οὐδέποτε μέχρι σήμερον εἶδε τὸ φῶς.

Ὁ Χ. Ἡλιοπούλος, ἐν ἔτει 1911, ἐδημοσίευσεν ἄρθρον περὶ τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας². Ἐν αὐτῷ μνημονεύονται διάφορα χειρόγραφα διὰ τὰ δειχθῆ ὁ πλοῦτος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς, ἀλλ' οὐδεμίαν συστηματικὴν καταγραφήν τῶν χειρογράφων γίνεται. Ὁ Σπ. Λάμπρος, ἐν ἔτει 1905, ἀναφέρει δύο περγαμηνοὺς κώδικας τῆς Μονῆς (τοὺς ὑπ' ἀριθ. 30 καὶ 31) καὶ ἐν εἰλητάριον, γνωρίζει τὸ ἀπογραφικὸν σημεῖωμα τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου καὶ σημειώνει ὅτι τὰ χειρόγραφα τῆς Ἀγίας Λαύρας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μαθηματάρια, ἔργα τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικροῦ λόγου ἄξια³. Ὁ Δ. Γκίνης, ἐν ἔτει 1935, ἀναγράφων τοὺς καταλόγους χειρογράφων τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀναφέρει τὸ προμνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου καὶ τὰς εἰδήσεις τοῦ Σπ. Λάμπρου⁴.

Ὁ Λ. Πολίτης, ἐν ἔτει 1937, εἰς τὸ πλαίσιον γενικωτέρας ἐρεύνης τῶν βιβλιοθηκῶν χειρογράφων τῶν ἐπαρχιῶν Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας, ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγίαν Λαύραν, ἐταξινόμησε τὰ χειρόγραφα καὶ ὑπὸ τύπον ἐκθέσεως ἐδημοσίευσεν πρόχειρον κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς⁵. Ὁ κατάλογος οὗτος παρέμεινεν ὁ πληρέστερος ἔντυπος κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας μέχρι τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1943 καταστροφῆς τῆς Μονῆς. Ἐκτοτε ἠγνοεῖτο ἡ κατάστασις τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς καὶ οὐδεμίαν ἐκδεδομένη μαρτυρία περὶ αὐτῶν ὑπῆρχεν.

ὑπ' ἀριθ. 1 - 36, 36β, 127, 129 - 134, 134β, 135 χειρογράφους κώδικας. Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ Κτηματολογίῳ καταγράφονται χειρόγραφα τῶν μετοχιῶν τῆς μονῆς, Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ Ἀγ. Τριάδος, περὶ ὧν βλ. ἐν τοῖς ἐξῆς. Ὁ αὐτὸς (Ἀναμνήσεις... , σελ. 9) σημειοῖ ὅτι παλαιὸς καθηγητὴς παραλαβὼν ποτε πληθὺν χειρογράφων δὲ εὐηρεστήθη νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ. Ποῖος ἦτο ὁ παλαιὸς οὗτος καθηγητὴς καὶ κατὰ πόσον ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀκριβῆς παραμένουν ἄγνωστα. Πάντως ἡ εἰδησις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1898 ὑπὸ τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου γενομένην τακτοποίησιν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς. Περὶ τῆς τακτοποιήσεως ταύτης βλ. καὶ Χρ. Κορύλλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 132.

1. Ν. Α. Βέης, Ἐκθεσις... , σελ. 239.

2. Χ. Ἡλιοπούλου, *Παλαιὰ Χειρόγραφα*, περ. «Πινακοθήκη» 14 (1911 - 12), σελ. 211 - 214, 229 - 231.

3. Σπ. Λάμπρος, *Βιβλιοκρισίαι Ἀμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, Κτιτορικόν...*, ἐν Νέφ. Ἑλληνομνήμονι 2 (1905), σελ. 378 - 381.

4. Δ. Γκίνης, *Κατάλογοι ἐλληνικῶν κωδίκων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ*, ΕΕΒΣ 11 (1935), σελ. 371 - 372.

5. Λ. Πολίτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 90 - 94.

Ὁ Λ. Πολίτης ἐν τῷ προμνημονευθέντι καταλόγῳ χειρογράφων περιέγραφε καὶ χειρόγραφα προερχόμενα ἐκ δύο μετοχίων τῆς μονῆς καὶ φυλασσόμενα ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ. Πρόκειται περὶ τῶν μετοχίων Ἀγίου Ἀθανασίου, παρὰ τὸ χωρίον Φίλια (τοῦ τ. δήμου Λευκασίων)¹ καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἄνωθι τοῦ χωρίου Διακοπτὸν (τοῦ τ. δήμου Βούρων)². Ὅμως οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἔχομεν περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τὰ χειρόγραφα τῶν μετοχίων τούτων μετηνέχθησαν εἰς τὴν Ἀγίαν Λαύραν.

Ὁ Ν. Βέης εἶχεν ἴδει τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐν τῷ μετοχίῳ, καὶ ὄχι ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ, ὅτε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1904 ἐπεσκέφθη τοῦτο καὶ περιέγραψε τὰ ἐν αὐτῷ φυλασσόμενα χειρόγραφα³. Ἐπίσης ὁ αὐτός, ὅτε ἐν ἔτει 1908 ἐδημοσίευσε περιγραφὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 28 κώδικος τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, οὐδὲν ἔγραψε περὶ μεταφορᾶς τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου εἰς Ἀγίαν Λαύραν⁴. Ὅμοίως οὐδὲν ἔγραφεν ἐν ἔτει 1926, ὅτε ἤρχισε δημοσιεύων τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου (περιγραφὴ 3 χειρογράφων)⁵. Ὁ Δ. Γκίνης ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ μελέτῃ περὶ τῶν καταλόγων χειρογράφων, ἐν ἔτει 1935, θέτει τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου κεχωρισμένως καὶ οὐχὶ μετὰ τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας⁶. Ἐξ ὧσων ἐλέχθησαν φαίνεται ὅτι τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου δὲν εἶχον μετακομισθῆ εἰς Ἀγίαν Λαύραν μέχρι τοῦ ἔτους 1935 καὶ ὅτι πάντως μετεκομίσθησαν πρὸ τοῦ ἔτους 1937, ὅτε εἶδε ταῦτα ὁ Λ. Πολίτης ἐν τῇ μονῇ καὶ ὄχι ἐν τῷ μετοχίῳ. Ὅμως εἶναι πιθανώτερον ὅτι τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου εἶχον μετακομισθῆ ἐνωρίτερον καὶ μᾶλλον πλησιέστερον πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος καὶ ὅτι οἱ μετέπειτα γράψαντες δὲν ἐγνώριζον τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπανελάμβανον ἀπλῶς τὴν πρώτην εἶδυσιν τοῦ Ν. Βέη⁷. Τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου τούτου ὑπῆρχεν ἕτοιμος λεπτομε-

1. Λ. Πολίτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 94 - 97.

2. Λ. Πολίτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 97 - 101.

3. Ν. Α. Βέη, "Ἐκθεσις...", σελ. 241. Κατ' αὐτὸν ἡ βιβλιοθήκη προήρχετο ἐκ δωρεᾶς τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ραστῆ, προύχοντος Φιλίων. Ὁ Ν. Α. Βέης μνημονεῖ μόνον τριῶν χειρογράφων παραδιδόντων ἔργα Μ. Μαργουνίου, Εὐγενίου Βουλγάρως καὶ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

4. Ν. Α. Βέη, "Ἰωσήφ Καλοθέτης καὶ ἀναγραφὴ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ΒΖ 17 (1908), σελ. 86 - 91. Τοῦ κώδικος τούτου ἐμνημόνευσεν ὁ Θ. Βολίδης ἐν ἀνακοινώσει αὐτοῦ κατὰ συνεδρίαν τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν τῆς 13ης Νοεμβρίου 1924 (βλ. ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι 18 (1924), σελ. 456 - 457).

5. Ν. Α. Βέη, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Λευκασίῳ μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος Θ' (1926), σελ. 66 - 68. Ἡ συνέχεια τοῦ καταλόγου δὲν εἶδε μέχρι τοῦδε τὸ φῶς.

6. Δ. Γκίνης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 371 - 372.

7. "Ὅτι τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου Ἀγ. Ἀθανασίου (ὡς καὶ τὰ τοῦ μετοχίου Ἀγίας Τριάδος) καταγράφονται ἐν τῷ Κτηματολογίῳ τῆς Μονῆς δὲν ἀποτελεῖ ἔνδειξιν περὶ δια-

ρῆς κατάλογος τοῦ Ν. Βέη, ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 28 κώδικος καὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 1 - 3 κωδίκων οὐδεμία ἑτέρα περιγραφή ἐδημοσιεύθη. Ἐπομένως πληρέστερος μέχρι τοῦδε ἔντυπος κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ἀπέμενεν ὁ τοῦ Α. Πολίτου. Οὗτος καταγράφει 36 κώδικας, ὑπ' ἀρ. 494 - 528. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 522 εἶναι ἔντυπον, ὑπάρχει δὲ καὶ κώδιξ ὑπ' ἀρ. 524β ὡς καὶ ἕτερος ἄνευ ἀριθμοῦ.

Προκειμένου περὶ τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου τῆς Ἀγίας Τριάδος ἡ μόνη ἔντυπος εἶδησις ἦτο ἡ τοῦ Α. Πολίτου¹, καταλογογραφήσαντος ἐπίσης καὶ τοῦ μετοχίου τούτου τὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ φυλλασσόμενα ἐν τῇ Ἀγίᾳ Λαύρᾳ. Ὁ Α. Πολίτης περιγράφει 11 κώδικας, ὑπ' ἀρ. 529 - 539.

Οὕτως ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας Καλαβρύτων ἐν ἔτει 1937 ἐφυλάσσοντο τὰ ἐξῆς χειρόγραφα, ὡς ταῦτα περιγράφονται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Α. Πολίτου.

Α') Τῆς κυρίως μονῆς. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 1 - 27, 30 - 32, 32α, 35, 127, 129 - 134, 134β, 135 κώδικες ὡς καὶ ἕτεροι 3 κώδικες ἄνευ ἀριθμοῦ. Ἦτοι ἐν συνόλῳ 44 κώδικες. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 28 περιγραφόμενον χειρόγραφον εἶναι εἰλητάριον. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 29 περιγραφόμενος κώδιξ εἶναι κατάστιχον τῆς Μονῆς (τῶν ἐτῶν 1814 - 1819 - 1825). Ὁ ὑπ' ἀριθ. 33 κώδιξ ἔλειπεν, ἀνεγράφετο δὲ ἐν τῷ Πρωτοκόλλῳ ἢ ἀπουσία τοῦ κώδικος. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 34 κώδιξ εἶναι ὁ Κώδιξ τῆς Μονῆς. Ἀριθμὸς 128 δὲν ὑπάρχει. Ἐπίσης ἐν τῷ καταλόγῳ περιγράφονται 2 σπαράγματα περγαμηνῶν κωδίκων. Ὁμοίως καταγράφονται ἕτεροι 3 κώδικες ἄνευ ἀριθμοῦ οἱ ὁποῖοι εἶναι λογιστικὰ βιβλία.

Β') Τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 494 - 521, 523 - 524, 524β, 525 - 528 κώδικες ὡς καὶ ἕτερος ἄνευ ἀριθμοῦ. Ἦτοι ἐν συνόλῳ 36 κώδικες. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 522 περιγραφόμενος κώδιξ εἶναι ἔντυπον.

Γ') Τοῦ μετοχίου τῆς Ἀγίας Τριάδος. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 529 - 539 κώδικες. Ἦτοι 11 κώδικες.

Ἐν συνόψει ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας ἐφυλάσσοντο συνολικῶς

φυλάξεως τῶν χειρογράφων τούτων ἐν τῇ Ἀγίᾳ Λαύρᾳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μετοχίῳ. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ χειρόγραφα ταῦτα καταγράφονται δι' ἄλλης ἢ τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου χειρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῷ Κτηματολογίῳ καταγράφονται καὶ ἄλλα κειμήλια μετοχίων εὑρισκόμενα ὁπωσδήποτε ἐν τοῖς μετοχίοις. Τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου Ἀγ. Ἀθανασίου καταγράφονται ἐν τῷ Κτηματολογίῳ ὑπ' ἀρ. 494 - 528.

1. Τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου τῆς Ἀγίας Τριάδος καταγράφονται ἐν τῷ Κτηματολογίῳ, ἀλλὰ δι' ἄλλης ἢ τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου χειρός, ὑπ' ἀρ. 529 - 539. Ὁ Χρ. Κορὺλλος (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 113) μνημονεύων τῆς Ἀγίας Τριάδος δὲν ἀναφέρει ὑπαρξίν βιβλιοθήκης καὶ χειρογράφων.

91 κώδικες, 1 ειλητάριον, 2 σπαράγματα περιγραμμένων κωδικών ως και κατάστιχα, ό κώδιξ τῆς Μονῆς και λογιστικά βιβλία έν συνόλω 5 χειρόγραφα.

Ἄλλά μετά τήν επίσκεψιν τοῦ Α. Πολίτου και τήν δημοσίευσιν τοῦ καταλόγου δεινῆ ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή τῆς Μονῆς. Ὡς πρὸς τὰ χειρόγραφα και τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς εἰδικώτερον οὐδέν ἐγνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν ἀνέλαβεν ἐνημερωτικὴν ἐρευνητικὴν ἀποστολὴν πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἐνεστῶσης καταστάσεως τῶν έν Ἀγία Λαύρα φυλασσομένων χειρογράφων.

Ὅτε ἐπεσκέφθην τὴν Μονὴν και ἐζήτησα τὰ χειρόγραφα εὐρέθην πρὸ οἰκτροῦ και λυπηροῦ θεάματος. Ἐκ τινος ἔρμαρίου τοποθετημένου εἰς παρακειμένην τῷ Μουσείῳ αἴθουσαν ἐξήγαγον σωρούς κεκαυμένων χαρτίων, ἀναμειξ χειρογράφων και ἐντύπων. Διεχώρισα τὰ χύδην ἐντυπα φύλλα ἀπὸ τῶν χειρογράφων¹ και προσεπάθησα νὰ σχηματίσω σώματα χειρογράφων. Κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν ὁ Ἄ. Ὁρλάνδος, ὅτε έν ἔτει 1946 ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον μετά τὴν καταστροφὴν τὴν Μονήν, εἶχεν ἴδει τὰ χειρόγραφα και εἶχε συντάξει πρόχειρον καταγραφὴν τούτων. Ἄνεῦρον τὸν κατάλογον τοῦτον, τρίφυλλον χειρόγραφον, και ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἀπεδύθην εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν σωμάτων τῶν χειρογράφων. Ὁ κατάλογος τοῦ Ἄ. Ὁρλάνδου ἀπέδιδε τὴν μετά τὴν καταστροφὴν κατάστασιν τῶν χειρογράφων, διὰ τοῦτο, μέχρι τῆς συντάξεως ὀριστικοῦ ἐπιστημονικῶς ἀρτίου καταλόγου τῆς Μονῆς, εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῆ. Νῦν τὰ χειρόγραφα δὲν διακρίνονται πλέον κατὰ τὰς προελεύσεις αὐτῶν, ἀλλ' ἔχουν συνεχῆ ἀρίθμησιν.

Ἡ συγκρότησις τῶν σωμάτων χειρογράφων και ἡ ταύτισις τούτων πρὸς τὰ έν τῷ καταλόγῳ τοῦ Ἄ. Ὁρλάνδου ἀναγραφόμενα ἦτο δυσχερὴς, διότι τὰ χειρόγραφα ἦσαν βαρέως πεπληγμένα ἐκ τῆς πυρᾶς². Παρὰ ταῦτα κατώρθωσα νὰ ταυτίσω τὰ 77 ἐκ τῶν 78 ὑπὸ τοῦ Ἄ. Ὁρλάνδου περιγραφομένων κωδικῶν. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ταυτισθῆ ὁ ὑπ' ἀριθ. 7 κώδιξ.

Ὁ Ἄ. Ὁρλάνδος κατώρθωσε νὰ ταυτίσῃ κώδικάς τινας πρὸς τὸν κατά-

1. Δὲν ἦτο εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀποστολῆς ἡ τακτοποίησις τῶν ἐντύπων βιβλίων. Ἠρκέσθη εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῶν χύδην ἐντύπων φύλλων ἀπὸ τῶν χειρογράφων. Ἐπίσης ἐτοποθέτησα τὰ ἐντυπα ταῦτα φύλλα κατὰ μεγέθη οὕτως, ὥστε ὁ μέλλων νὰ ἀσχοληθῆ μετὴν τακτοποίησιν τῶν ἐντύπων θὰ διευκολυνθῆ κατ' ἀρχὴν. Τὸ Κέντρον Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν πρόκειται συντόμως νὰ ὀργανώσῃ ἀποστολὴν εἰδικῶς διὰ τὰ ἐντυπα τῆς Ἀγίας Λαύρας.

2. Φαίνεται ὅτι τὰ χειρόγραφα ἐταλαιπωρήθησαν και μετά τὴν ταξινόμησιν τοῦ Ἄ. Ὁρλάνδου. Διότι οὐδαμοῦ διεκρίνοντο αἱ ἀρίθμησις τοῦ καταλόγου αὐτοῦ, τὰ δὲ χειρόγραφα ἦσαν εἰς χύδην φύλλα. Πιθανῶς ἡ νέα αὕτη ἀναστάσις τῶν χειρογράφων εἶχε γίνεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1957, ὅτε ἐπὶ ἡγουμένου Βαρθολομαίου Βουρλούμη ἐγένετο νέα καταγραφὴ τῶν ἐντύπων τῆς Ἀγίας Λαύρας (βλ. σελ. 401, σημείωσιν 1).

λογον τοῦ Α. Πολίτου, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, λόγῳ τῆς καταστάσεως τῶν χειρογράφων καὶ τῆς γενικότητος τοῦ καταλόγου τοῦ Α. Πολίτου, δὲν ἦτο πάντοτε εὐχερές¹. Ἐπεξέτεινα τὴν προσπάθειαν ταύτην τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου καὶ δι' ἄλλους κώδικας, ὅπου ἐμφανῶς οὗτοι ἐταυτίζοντο πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Α. Πολίτου περιγραφομένους, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐμφανίζονται πολλὰ τὰ κενά².

Κατωτέρω ἐκδίδεται ὁ ἀνεκδότος εἰσέτι κατάλογος τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου³. Διὰ τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ κειμένου ἐπήνεγκα ἐλαχίστας τινὰς μετακινήσεις εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς περιγραφῆς. Ἐντὸς παρενθέσεως ἐτέθησαν αἱ ταυτίσεις τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου, ὡς ἔχουν ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἐντὸς δὲ γωνιωδῶν ἀγκυλῶν αἱ ὑπ' ἐμοῦ προτεινόμεναι ταυτίσεις. Κατὰ ταῦτα διὰ τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου καταλογογραφοῦνται 78 χειρόγραφα, ἐξ ὧν ἀνευρέθησαν τὰ 77. Τὰ σχηματισθέντα σώματα ἔλαβον τὰς ἀριθμήσεις τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου, ἐδέθησαν προχειρῶς καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ ἔρμαρίῳ τῆς παρακειμένης τῷ Μουσεῖῳ αἰθούσης.

Πέρα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου περιγραφομένων κωδίκων ἀνευρέθησαν εἰσέτι ἕτερα 10 χειρόγραφα. Ταῦτα ἠρίθμησα προσωρινῶς δι' ἑλληνικῶν ψηφίων, α' - ι', καὶ κατέγραψα ταῦτα συνοπτικώτατα. Ὁ πρόχειρος τούτων

1. Ὁ Ἀ. Ὀρλάνδος εἶχε ταυτίσει 24 κώδικας τοῦ καταλόγου του πρὸς ἀντιστοιχοὺς ἀριθμοὺς τοῦ καταλόγου τοῦ Α. Πολίτου ἡτοὶ τοὺς ὑπ' ἀρ. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 30, 31, 37, 52, 53, 54, 55, 60, 76, πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρ. 1, 521, 494, 519, 3, 533, 525, 534, 135, 131, 133, 510, 530, 529, 520, 516, 23, 138, 13, 452, 518, 517, 532, 16 ἀντιστοιχῶς. Ἐκ τούτων ὁ ὑπ' ἀρ. 7 (ἀντιστοιχῶν πρὸς ὑπ' ἀρ. 533) δὲν ἀνευρέθη. Ἀμφιβολίαὶ πρέπει νὰ ἐκφραστοῦν διὰ τὴν ταύτισιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 31 κώδικος πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 23 κώδικα τοῦ καταλόγου Α. Πολίτου, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 54 κώδικος πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 518 κώδικα τοῦ καταλόγου Α. Πολίτου. Ὁμοίως ἐσφαλμένως ταυτίζεται ὁ ὑπ' ἀρ. 37 κώδιξ πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 138. Οὗτος πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν ἁ.ἀ. κώδικα Ἀγ. Ἀθανασίου τὸν παραδίδοντα Ἰωσήφ Καλόθετον. Ἐπίσης ἀρ. 452 δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Α. Πολίτου. Ἐπομένως ἐταυτίζοντο ἀσφαλῶς 20 κώδικες.

2. Διὰ τῆς περαιτέρω ταύτης ἐρεῦνης ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσφαλῶς ταυτισθέντων ἀνήλθεν εἰς 28 χειρόγραφα, καθ' ὑπόθεσιν δὲ εἰς ἕτερα 2, ἡτοὶ ἐπιπροσθέτως οἱ ὑπ' ἀρ. 2, 18, 28, 34, 48, 69, 75, πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρ. 537, ἁ. ἀ., 21, 17, 15, 24, 499 καὶ πιθανῶς οἱ ὑπ' ἀρ. 23, 41 πρὸς τοὺς 23, 12 ἀντιστοιχῶς. Περαιτέρω ταυτίσεις εἶναι ἐπισημασθεῖς, διότι ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Α. Πολίτου τὰ χειρόγραφα περιγράφονται διὰ γενικῶν κυρίως χαρακτηρισμῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγράφονται 11 μουσικὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ μόνον ἓν, τὸ ὑπ' ἀρ. 16, δύναται νὰ ταυτισθῇ ἀσφαλῶς πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 76 τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὀρλάνδου. Τὰ λοιπὰ 10 χειρόγραφα χαρακτηρίζονται γενικῶς μουσικὰ χειρόγραφα, μουσικὰ δὲ χειρόγραφα διεσώθησαν 9. Ἐπίσης ἀναγράφονται 7 νομοκάνονες, ἐξ ὧν μόνον τρεῖς ταυτίζονται. Ἐν τούτοις εὐρέθησαν 8 νομοκάνονες.

3. Αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστήσω τὸν καθηγητὴν μου καὶ ἀκαδημαϊκὸν κ. Ἀ. Ὀρλάνδον διὰ τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς ἀπεδέχθη τὴν ὑπ' ἐμοῦ δημοσίευσιν τοῦ ἀνεκδότου εἰσέτι καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγ. Λαύρας.

κατάλογος εκδίδεται ἐν συνεχείᾳ τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Εὐρετήριον νεωστὶ εὐρεθέντων χειρογράφων». Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τοὺς μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου εὐρεθέντας κώδικας. Διότι, ὡς βλέπει τις, χειρόγραφα τινὰ ταυτίζονται πρὸς χειρόγραφα περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Λ. Πολίτου¹.

Πρὸς τούτοις ἀνευρέθησαν τρία σπαράγματα περγαμηνῶν κωδίκων. Ἐτέθησαν προσωρινῶς αἱ ἀριθμήσεις Α' - Γ' καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ αὐτῷ ἔρμαρίῳ. Κατωτέρω περιγράφονται συνοπτικώτατα. Εἶναι δυσχερὲς νὰ ἀποφανθῶμεν, ἐὰν δύο τῶν σπαραγμάτων τούτων ταυτίζονται πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Λ. Πολίτου μνημονευόμενα.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Μουσείου τῆς Μονῆς ἐκτίθενται δύο περγαμηνὰ χειρόγραφα καὶ ἐν εἰλητάριον. Πρόκειται περὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 30, 31 καὶ 28 (διὰ τὸ εἰλητάριον) ὑπὸ τοῦ Λ. Πολίτου περιγραφόμενων χειρογράφων. Κατωτέρω ἐπαναλαμβάνονται πρὸς εὐσύνοπτον χρῆσιν αἱ περιγραφαὶ τοῦ Λ. Πολίτου.

Ὁ πρῶν Αἰτωλοκαρνανίας Ἱεροθέος (κατὰ κόσμον Ἰωάννης Παρασκευόπουλος), παλαιὸς ἀδελφὸς τῆς Μονῆς, ἐδωρήσατο εἰς τὴν Μονὴν τὴν βιβλιοθήκην του, ἣτις καὶ ἐτοποθετήθη εἰς παρακειμένην τῷ Μουσείῳ αἴθουσαν. Ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἱεροθέου προέρχονται δύο χαρτῶοι κώδικες ἐκτεθειμένοι ἐν τῷ Μουσείῳ. Τῶν κωδίκων τούτων παρέχω συνοπτικωτάτην καταγραφὴν (ὑπὸ τὰς ἐνδείξεις Μουσ. 1 καὶ 2). Προχείρως ἀναδιφῶν μεταξὺ τῶν ἐντύπων τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἱεροθέου εἶδον δύο χειρογράφους κώδικας. Τοὺς κώδικας τούτους ἀφῆκα ἀκαταγράφους ἐπὶ τῇ προόψει συστηματικωτέρας ἐρεύνης. Διότι ἐπιβάλλεται συστηματικώτερα ἔρευνα μεταξὺ τῶν ἐντύπων τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἱεροθέου διὰ τυχὸν ἀνακάλυψιν λαθανόντων χειρογράφων. Ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιβάλλεται συστηματικὴ ἔρευνα καὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐντύπων τῆς Μονῆς.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας Καλαβρυτῶν φυλάσσονται σήμερον τὰ ἐξῆς χειρόγραφα· 77 χειρόγραφα ταυτιζόμενα πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, 10 ἕτερα νεωστὶ εὐρεθέντα μὴ καταγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, 2 κώδικες καὶ ἐν εἰλητάριον ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσείῳ καὶ ταυτιζόμενα πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ Λ. Πολίτου, καὶ ἕτερα 2 χειρόγραφα ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσείῳ καὶ προερχόμενα ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ πρῶν Αἰτωλοκαρνανίας Ἱεροθέου. Οὕτως ἡ Μονὴ φυλάσσει ἐν συνόλῳ 91 χειρόγραφα, 1 εἰλητάριον καὶ 3 σπαράγματα περγαμηνῶν κωδίκων. Ἐπίσης ἐν τῇ Μονῇ

1. Πρόκειται περὶ τῶν χειρογράφων ὑπ' ἀρ. γ' καὶ ζ' ταυτιζομένων ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρ. 511 καὶ 495 τοῦ καταλόγου Λ. Πολίτου. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσφαλῶς πρὸς τὸν κατάλογον Λ. Πολίτου ταυτιζομένων κωδίκων ἀνέρχεται εἰς 30.

φυλάσσεται ἀριθμός τις χειρογράφων ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ πρῶην Αἰτωλο-ακαρνανίας Ἱεροθέου, ἐξ ὧν εἶδον μόνον δύο.

Τὰ χειρόγραφα πλὴν τῶν ἐν τῷ Μουσεῖῳ ἐκτεθειμένων περγαμηνῶν, ὡς καὶ τῶν σπαραγμάτων περγαμηνῶν κωδίκων, εἶναι ἅπαντα χαρτῶα καὶ μεταγενέστερα χρονολογούμενα μεταξύ τῶν ΙΓ' αἰ. καὶ Κ' αἰ.

Ἄλλ' ἡ κατάστασις τῶν χειρογράφων τούτων εἶναι οἰκτρά. Κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον ἐνημερωτικὴν ἀποστολὴν τοῦ Κέντρου κατώρθωσα μὲν νὰ σχηματίσω σώματα κωδίκων καὶ νὰ ταυτίσω τούτους πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ Ἄ. Ὀρλάνδου ἢ νὰ συντάξω συνοπτικώτατα εὔρετήρια ἄλλων νεωστὶ εὔρεθέντων χειρογράφων, ἀλλ' ἐπιβάλλεται περαιτέρω ἐργασία. Ἐπείγει κατ' ἀρχὰς ἡ ἀποκατάστασις τῶν βαρέως ὑπὸ τῆς πυρᾶς πληγέντων χειρογράφων καὶ ἀκολουθῶς ἡ συστηματικὴ καταγραφή. Διότι, ὡς ἔχουν σήμερον, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν εἰς συστηματικὴν καταγραφὴν τῶν κωδίκων κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων περὶ καταλογραφήσεως χειρογράφων ἀντιλήψεων. Διὰ τοῦτο κατωτέρω ἐκδίδεται ὁ ὑπὸ τοῦ Ἄ. Ὀρλάνδου συνταχθεὶς κατάλογος ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔτους 1943 κατάστασιν τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς καὶ διὰ τοῦτο προσετέθησαν συμπληρωματικὰ εὔρετήρια. Ἐπίσης συστηματικὴ ἔρευνα ἐπιβάλλεται μεταξύ τῶν ἐντύπων δι' ἀνεύρεσιν λανθανόντων χειρογράφων.

Ἐπίσης ἐν τῇ παρακειμένῃ τῷ Μουσεῖῳ αἰθούσῃ, ἐνθα ἡ Βιβλιοθήκη ἐντύπων τῆς δωρεᾶς Ἱεροθέου Αἰτωλοακαρνανίας, εἶδον μεταξύ τῶν ἐντύπων δύο χειρογράφους κώδικας.

1. Κατάλογος πυρκαύστων χειρογράφων
 <συνταχθεῖς ὑπὸ Ἀ. Ὁρλάνδου>

- 1) Ρωμαϊκὴ Ἱστορία. Διαστ. 0,230 × 0,320. Σχεδὸν ἄχρηστον. (1).
- 2) Ἀρχιερατικὴ Λειτουργία. Σφζόμεναι διαστ. 0,200 × 0,280. Φύλλα 52. Μετὰ χρυσοῦν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν. Λίαν ἐφθαρμένον. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος) (537).
- 3) Ἐπιστολαὶ Μαξίμου ἐπισκόπου Κυθίρων πρὸς διαφόρους. Διαστ. 0,200 × 0,135. Διεσώθησαν αἱ σελ. 23 - 30, 171 - 254, 259 - 470 (τέλος). Ἐλαφρῶς σχετικῶς κατὰ τὴν ὄψιν κεκαυμένον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) 521).
- 4) Θεοτοκάριον. Χάρτης βομβόκινος. Διαστ. 0,300 × 0,200. 17ου αἰ. Ἐκ τῶν 259 (φύλλων) διεσώθησαν τὰ 164 καὶ ταῦτα λίαν ἐφθαρμένα. Ἀρχικὰ ἐρυθρά. Ἐλλιπές, περικεκαυμένον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (494).
- 5) Θεοφίλου τοῦ Κορδαλλέως συνοπτικαὶ ἀποσημειώσεις εἰς τὰ ὀκτὼ τοῦ Ἀριστοτέλους βιβλία τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως. Διαστ. 0,310 × 0,200. Περικεκαυμένον, ἀλλ' εὐανάγνωστον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (519).
- 6) Νόμος βασιλικὸς Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ ἐτέρων ἀγίων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν. Δίστηλον μετ' ἐρυθρῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν κοσμημάτων. Διαστ. 0,280 × 0,190. Ἐλλιπές. Φέρει εἰς τὴν πρώτην σελίδα δόλωμον εἰκόνα ἱεράρχου χρωματιστήν. Πυρκαύστον δεξιᾷ. Χρονολογία 1739. Ὑπογραφή πατριάρχου Ἱερεμίου. Κάτωθεν Ἡ γράφασα χεῖρ σαπήσεται τάφο ἢ δὲ εἰκὸν θ(εο)ῦ τὸ δόρων καὶ Ἱερεμίου κόπως. (3).
- 7) Κανόνες Ἀποστόλων, Πατέρων καὶ Ἱεραρχῶν. (Νομοκάνων). Δίστηλον μετ' ἐρυθρῶν ἀρχικῶν. Διαστ. 0,195 × 0,290. 1741. Ἐλλιπές. Πέριξ βεβλαμμένον, ἀλλ' εὐανάγνωστον. Μὲ ὄλοσελίδους ἱεράρχας ἐσχεδιασμένους. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος) (533). <Δὲν ἀνευρέθη>.
- 8) Νομοκάνων. Περιέχει νόμους στρατιωτικούς, ναυτικούς, γεωργικούς, κοινωνικούς, ἐκκλησιαστικούς. Διαστ. 0,270 × 0,170. Μονόστηλος. Μεταγενέστερος. Ἀρχικὰ μετὰ ζώων καὶ κοσμημάτων.
- 9) Διάφοροι λόγοι ἐπὶ τῇ βάσει ρητῶν εὐαγγελίου. Διαστ. 0,150 × 0,205. Σφζονται φύλλα ἀπὸ ἀρ. 106 ἕως 232. Ἀρχικὰ ἐρυθρὰ καὶ ρητὰ ἐρυθρά. (Ἀγ. Ἀθανασίου) 525). | (φύλ. 1^v)
- 10) Βιβλίον ἀσκητικόν, μὲ διαφόρους λόγους πατρί-

- ρων. Διαστ. 0,215 × 0,145. Τέλος 17ου ἢ (ἀρχῶν) 18ου αἰ. Ἐσταχωμένον. Σελίδες ἐν δλω 574. Κεκαυμένον πέριξ, ἀλλ' ἀναγνώσιμον. Σελίδες τινὲς ἐφθαρμέναι. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος) (531).
- 11) Μουσικὸν βιβλίον, Θεοφάνους τοῦ Λαυριώτου. Διαστ. 0,160 × 0,110. Σελ 707. Ἐσταχωμένον μετ' ἐγχρώμων ἐπιτίλων. Πυρίκαυστον, λίαν βεβλαμμένον.
- 12) Εἰρημολόγιον τὸ καλοφωνικόν. Διαστ. 0,160 × 0,115. Πλήρες. Ἐσταχωμένον. Σελ. 277. Ἐπίτιλα ἐρυθρά. Ἀναγνώσιμον. (135).
- 13) Εἰρημολόγιον. Περιέχει λειτουργικὰ διαφόρων μουσικοδιδασκάλων (Πέτρον Λαμπαδαρίου, Πέτρον Βυζαντίου). Διαστ. 0,185 × 0,135. Φυλ. 299. Ἐσταχωμένον. Δεξιὰ πυρίκαυστον. (131).
- 14) Εἰρημολόγιον. Διαστ. 0,180 × 0,125. Μὲ ἐρυθρὰ τὰ σημεῖα. Πυρίκαυστον καὶ διαβεβρωμένον.
- 15) Εἰρημολόγιον. Διαστ. 0,175 × 0,130. Ἐπίτιλα, ἐσταχωμένον, ἀσελίδωτον. Πυρίκαυστον, εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Μόνον σελίδες τινὲς ἀναγνώσιμοι. (133).
- 16) Εἰρημολόγιον. Διαστ. 0,180 × 0,125. Ἐρυθρὰ σήματα. Πυρίκαυστον δεξιὰ, ἐν μέρει ἀναγνώσιμον.
- 17) Ἱστορία Μεγάλου Πέτρου καὶ Καρολου. Σφζ. ὕψ. 0,200 × πλάτος 0,150. Ἀτελής. Πυρίκαυστος, ἰδίᾳ κάτω. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (510).
- 18) Λόγοι, ὀμιλίαι Γερμανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Διαστ. 0,280 × 0,190. Μεταγενέστερον. Πυρίκαυστον, ἀναγνώσιμον, ἐσταχωμένον. (Μ. Ἀγ. Ἀθανασίου παρὰ τὰ Μαζείκα). (Κυρίως μονῆς Ἀγ. Λαύρας ἄ. ἀ.)¹.
- 19) Νόμιμον βιβλίον. Διαστ. 0,215 × 0,140. Ἀντεγράφη 1747. Ἀρχικὰ (ἐρυθρά). Τετραγαμμένον, ἀναγνώσιμον. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος) (530).
- 20) Ἑρμηνεῖα τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ, ὑπὸ Λιονυσίου μοναχοῦ. Διαστ. 0,220 × 0,145. 1704. Ἐλλιπές. Ἀναγνώσιμον. (Μ. Ἀγ. Τριάδος 529).
- 21) Λογικὴ Φιλοσοφίας. Διαστ. 0,200 × 0,140. Ἀτελές. Πυρίκαυστον, ἐφθαρμένον.
- 22) Σχόλια εἰς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Διαστ. 0,200 × 0,140. Πυρίκαυστον, ἀναγνώσιμον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (520).
- 23) Εἰς ἄπασαν τὴν Λογικὴν παράφρασις καὶ ζητή-

1. Διὰ τὴν ταύτισιν βλ. σελ. 406, ὑποσημείωσιν 2.

- ματα ὑπὸ Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κορητῆς. Διαστ. 0,205 × 0,145. Πυρίκανστον πανταχόθεν. (23 ;). | (φύλ. 2)
- 24) Λόγοι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Διαστ. 0,210 × 0,140. Ἐλαφρῶς πυρίκανστον. Ἄναγνώσιμον.
- 25) Λειτουργία Μ. Βασιλείου. Διαστ. 0,200 × 0,140. Λίαν ἐλλιπής. Ἀρχικὰ ἐρυθρά. Ἄναγνώσιμον.
- 26) Φιλοσοφικὸν βιβλίον μετ' ἐρωταποκρίσεων. Διαστ. 0,215 × 0,155. Ἀτελής. Ἐπιγραφαὶ καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά. Σημειώσεις εἰς τὴν ᾠαν. Ἄναγνώσιμον.
- 27) Νομοκάνων. Διαστ. 0,210 × 0,150. Μεταγενέστερος. Ἀτελής. Ἄναγνώσιμος.
- 28) Μεταφυσικὴ (εἰς τὰ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως) ἀντιγραφείσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τῷ 1786 (ᾧρα ἐν τέλει δι' ἐρυθρᾶς μελάνης). Διαστ. 0,185 × 0,135. Πολλὰ φύλλα. Ἄναγνώσιμος. (21).
- 29) Λογικὴ. Διαστ. 0,230 × 0,165. Ἀτελής. Ἄναγνώσιμος.
- 30) Ἐρμηνεία εἰς τὸ Ἐθαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον ὑπὸ Θεοφυλάκτου. Διαστ. 0,215 × 0,150. 18ου αἰ. Πυρίκανστον πέριξ. (516).
- 31) Τέχνη τῆς Ρητορικῆς, εἰσαγωγικὴ διδασκαλία μετὰ πράξεως. (Περιέχει καὶ παραφράσεις εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ὑπὸ Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κορητῆς ἐν Κερκύρα τῇ 6 Οκτωβρίου 1668). Διαστ. 0,230 × 0,160. Πυρίκανστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον. (23). (;).
- 32) Μεταφυσικὴ (;). Διαστ. 0,160 × 0,220. Ἀτελής. Πυρίκανστον.
- 33) Ἐρμηνεία τροπαρίων. Διαστ. 0,150 × 0,200. Περιπυρίκανστον. Ἄναγνώσιμον.
- 34) Ἰω. Γοττλ. Αἰνεκκίον, Ἱστορία φιλοσοφικὴ. Διαστ. 0,210 × 0,135. Σελ. 39. Πλήρες. Ἐλαφρῶς πυρίκανστον. Πλήρως ἀναγνώσιμον. (17).
- 35) Μουσικὸν βιβλίον (Παρασημαντικὴ). Διαστ. 0,145 × 0,215. Εἰς πολλὰ σκόρπια φύλλα. Περιπυρίκανστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον.
- 36) Βιβλίον φιλοσοφικόν. Διαστ. 0,165 × 0,110. Διατεταραγμένον.
- 37) Ἰωσήφ Καλοθέτον, λόγοι. Διαστ. 0,210 × 0,145. Σφύζεται ἀπὸ φύλ. 20 μέχρι φύλ. 248. Πυρίκανστον κάτω δεξιὰ ἰκανῶς. (138· συμπλήρωμα ἐν τέλει). (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου ἁ.ἁ. Β(έης) 28).
- 38) Ἀσκήσεις μεταφράσεως ἀπὸ τῆς κοινῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν. Διαστ. σφζ. ὕψ. 0,210 × 0,140. Σφύζονται φύλ. 23. Κεκαυμένον πολὺ κάτω δεξιὰ. | (φύλ. 2^v)
- 39) Ἰατρικὴ. Διαστ. 0,180 × 0,140. Σφύζονται 14 φύλλα, λίαν κεκαυμένα ἄνω.

- 40) Φιλοσοφικὸν βιβλίον διηρημένον εἰς κεφάλαια. Διαστ. 0,250 × 0,140. Λίαν βεβλαμμένον ὑπό τε τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος.
- 41) Γεωμετρία καὶ θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ. Διαστ. σφζ. 0,150 × 0,215. Εἰς φύλλα σκόρπια. Ἐλλιπέσταται. Λίαν βεβλαμμένον. (12;).
- 42) Ἰατρικὴ. Διαστ. σφζ. 0,160 × 0,230. Λίαν ἑλλιπῆς (ὀλίγα φύλλα). Πυρίκανστος ἄνω δεξιά.
- 43) Ὀμιλίαι καὶ διηγήσεις. Διαστ. 0,200 × 0,125. Ἐλλιπές. Πυρίκανστος.
- 44) Διηγήσεις. Διαστ. 0,205 × 0,140. Ἐλλιπές, ἀναγνώσιμον.
- 45) Λόγοι Πατέρων (Ἀθανασίου, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Χρυσοστόμου εἰς Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου). Διαστ. 0,205 × 0,150. Λίαν ἐφθαρμένον καὶ ἑλλιπές.
- 46) Φυσικὴ. Διαστ. 0,150 × 0,225. Λίαν πυρίκανστος καὶ ἑλλιπῆς.
- 47) Ψυχολογία (;). Διαστ. 0,230 × 0,165. Πυρίκανστος, ἑλλιπές, ἀλλ' ἀναγνώσιμον.
- 48) Στοιχεῖα τῆς Μεταφυσικῆς. Μεταφυσικὴ Ἀντωνίου Γεννουενσίου ἐκλεκτικοῦ φιλοσόφου, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπὸ τῆς λατινίδος παρὰ Εὐγενίου. Διαστ. 0,230 × 0,160. Μεταγενέστερον, διαλελυμένον, πολυσέλιδον. Πυρίκανστος, ἀλλ' ἀναγνώσιμον. (15).
- 49) Ρητορικὴ. Διαστ. σφζ. 0,200 × 0,150. Διαλελυμένον, λίαν πυρίκανστος.
- 50) Εἰς τὰ τοῦ Ἀγαπίου ἱεροδιακόνου κεφάλαια ἐξηγήσεις. Διαστ. 0,215 × 0,150. Ἐλλιπές, ἀρχίζει ἀπὸ φύλ. 194 ἕως φύλ. 263.
- 51) Μεταφυσικὴ. Διαστ. 0,220 × 0,150. Ἐλλιπές, περιπυρίκανστος.
- 52) Στοιχεῖα ρητορικῆς ἀφιερωμ(ένης) εἰς Μητροπολίτην Λαρίσης Παρθένιον. Διαστ. 0,230 × 0,160. Λίαν ἑλλιπῆς καὶ ἐφθαρμένη. (13).
- 53) Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων παρὰ Δοσιθέου πατρ(ιάρχου) Ἱεροσολύμων. Διαστ. 0,215 × σφζ. πλάτ. 0,140. (Μονὴ Ἀγ. Ἀθανασίου 452). (;).
- 54) Ἑρμηνεῖα κανόνων δεσποτικῶν ἐορτῶν (π.χ. εἰς τὴν ἁγίαν καὶ τὴν μεγάλην Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ποίημα Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ μετὰ σχολίων, μικρογραφημένον¹ διὰ στίχων ἐν τῇ

1. Ἐν τῷ χειρογράφῳ γράφεται σαφῶς... μυκηλογραφημένον... Πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἀσυνειδήτου σφάλματος.

- κατὰ Πάτμον Σχολῆ διὰ χειρὸς ἀναγνώστου Χατζῆ Ἰωάννου ἐκ Πορταριάς. Περιέχει καὶ ἐπιστολὴν Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου πρὸς Σέλεον). Διαστ. 0,215 × 0,150. 18ου αἰ. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (518). (;).
- 55) Ἑρμηνεῖα ἀρχαίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν κειμένων. Διαστ. 0,170 × 0,220. Ἐλλιπές. Λίαν πυρρίκαστον καὶ ὑπὸ τοῦ ὕδατος βεβλαμμένον. Ἀχρηστον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (517).
- 56) Βιβλίον σχετικὸν πρὸς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Διαστ. 0,170 × 0,110. Ἀτελές. | (φύλ. 3)
- 57) Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεολόγου, Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ εἰς τὴν βραδύτητα. Ἐξήγησις Νικήτα τοῦ Σερρῶν, τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας. Λόγος τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τοῦ Χριστοῦ. Διαστ. 0,140 × 0,210. Ἀτελές.
- 58) Ρητορικὴ. Διαστ. 0,165 × 0,105. Ἀτελεστάτη.
- 59) Γραμματικὴ καὶ συντακτικόν. Διαστ. σφζ. 0,160 × 0,100. Φύλ. 18.
- 60) Παραινέσεις Εὐφραῖμ τοῦ Σύρου καὶ ἄλλων ἀσκητικῶν (Θεοδώρου Ἐδέσσης). Διαστ. 0,215 × 0,150. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος) (532).
- 61) Ἀνάλυσις καὶ ἑρμηνεῖα κανόνων. Διαστ. 0,190 × 0,145. Περιπυρρίκαστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον.
- 62) Περὶ μελλούσης κρίσεως (;). Λόγος μὲ ὑπόθεσιν τὸν Ἀβραάμ. Διαστ. 0,200 × 0,120. Ὀλίγα φύλλα. Ἀναγνώσιμον.
- 63) Διηγήσεις σχετικαὶ πρὸς ἐρημίτας. Διαστ. 0,210 × 0,120. Φύλλα ἐν ὄλῳ 23.
- 64) Στοιχεῖα ἠθικῆς φιλοσοφίας. Διαστ. 0,200 × 0,130. Φύλλα σφζόμενα 20. Ἀναγνώσιμον.
- 65) Κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Σχολῆς Φιλίων ἀφιερωθέντων ὑπὸ μοναχοῦ Γρηγορίου Ἰωάννου 1842. Διαστ. 0,355 × 0,220. Ἐφαρμένον κάτω δεξιὰ, κεκαυμένον.
- 66) (Δημητρίου) ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας τοῦ Χωματιανοῦ εἰς τὸ τῆς φιλοσοφίας ὄργανον. Διαστ. σφζ. 0,190 × 0,115. Σφζονται ἐν ὄλῳ φύλλα 24. Ἀριστερὰ πολὺ κεκαυμένον· φύλλα τινὰ παρὰ πολὺ καυμένα.
- 67) Νομοκάνων. Διαστ. 0,260 × 0,160. Μεταγενέστερος. Σφζ. φύλ. 4. Μετὰ ἐπιτίτλου καὶ ἀρχικῶν (ἐρυθρῶν).
- 68) Ὑπόδειγμα ἐπιστολῶν ἱερέως πρὸς ἐπίσκοπον. Διαστ. σφζ. 0,210 × 0,130. Φύλ. 3. | (φύλ. 3^v)

- 69) Θεοφίλου, περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. Διαστ. σφζ. 0,115 × 0,160. Σφάζονται φύλλα 7. (24).
- 70) Βίος Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου. Διαστ. σφζ. 0,205 × 0,140. Κάτω ἀνεπαρκῶς κεκαυμένον.
- 71) Κατάλογος σκευῶν καὶ ἀμφίων. Διαστ. 0,270 × 0,190. 1 σελὶς γεγραμμένη, αἱ λοιπαὶ ἄγραφοι. Λίαν κεκαυμένον ἄνω.
- 72) 2 Κατάστιχα ἐξόδων καὶ δοσοληψίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1876 καὶ ἐντεῦθεν. Διαστ. 0,315 × 0,220.
- 73) Λογική. Διαστ. 0,170 × 0,135. Σφάζονται ἐν ὄλω φύλλα 25. Περιπυρρίκανστος.
- 74) Μουσικὸν βιβλίον. Διαστ. 0,165 × 0,125. Διατηροῦνται φύλ. 14. Μὲ δείκτας ἐρυθροὺς καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά. Περιπυρρίκανστον δεξιὰ ἄνω καὶ κάτω.
- 75) Ἀγριασματάριον. Ἐγγραφή ὑπὸ Θεοφυλάκτου τῷ 1794. Διαστ. 0,180 × σφζ. (πλάτ.) 0,120. Σφάζονται φύλλα 36. Ἄνω ἀριστερὰ κεκαυμένον πολὺ. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου 499).
- 76) Θεωρία ἐκκλήσ(ιαστικῆς) βυζ(αντινῆς) μουσικῆς. Διαστ. 0,210 × 0,130. Φύλλα σφζόμενα ἐν ὄλω 14. Ἀριστερὰ ἔλλιπές. (16).
- 77) Κοσμογραφία. Διαστ. 0,600 × 0,190. Φύλλα ἐν ὄλω 15. Λίαν ἔλλιπές δεξιὰ καὶ ἄνω.
- 78) 45 φύλλα σκόρπια διαφόρων χειρογράφων μὴ δυνάμενα νὰ ταυτισθοῦν. Τινὰ λίαν βεβλαμμένα.

Ἐν τῇ Ἰ. Μονῇ Ἀγ. Λαύρας τῇ 22α Ἀυγούστου 1946. „απμς“. Ἐτελειώθη τὸ παρὸν διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀναξίου Ἀναστασίου τοῦ πικλήν Ὁρλάνδου.

2. Εὐρετήριον νεωστὶ εὐρεθέντων χειρογράφων

- α') Νομοκάνων. ΙΗ' αἰ. Δίστηλον. Φύλλα 18. Μέγισται διαστ. 0,260 × 0,145.
- β') Θεολογικὸν σύγγραμμα (ΙΘ' - Κ' αἰ.). (Κατήχησις ;). Σφζ. σελ. 15 - 556 + 4. Διαστ. 0,200 × 0,130.
- γ') Ἐρμηνεία λειτουργικῶν κανόνων. ΙΗ' αἰ. (1750 ἔτ.). Διαστ. 0,195 × 0,145. Κολοφών· Διπλοῦν τὸν ἀπλοῦν κηήσασα λόγον διπλῆν ῥῶσιν δίδου μοι τῷ γεγραφότι ἀλιτρῷ Ματθαίῳ Πατμίῳ καὶ ἀμονάχῳ (sic) ἐν ἔτει σωτηρίῳ „απν'ω, αὐγούστου τῇ λα'. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου 511).

- δ') Νομοκάνων (πάνν ὠφέλιμον). ΙΗ' αἰ. Διαστ. 0,205 × 0,145.
 ε') Εἰς τὰ τοῦ φιλοσόφου περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως ὑπομνήματα. ΙΗ' αἰ. Διαστ. 0,190 × 0,115.
 ς') Τυπικόν. Διαστ. 0,195 × 0,125. ΙΘ' αἰ. (1827 ἔτ., Ἀπριλίον 3).
 ζ') Ἰωάννου Καλλιάρχου, Θεσαυρὸς ἀκριβέστατος θεολογικῆς ἀληθείας. ΙΗ' αἰ. (1776 ἔτ.). Διαστ. 0,330 × 0,220. ἄρσ', Δεκέμβριος, ὑπὸ Ἰακώβου ἱερομονάχου μπ(αλι)ούλια. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου· 495).
 η') Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κρητὸς εἰς τὰ ὀκτώ βιβλία τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως παραφράσεις καὶ ζητήματα. ΙΗ' αἰ. Διαστ. 0,185 × 0,130.
 θ') Χ. Παπαδοπούλου, Ἡθική. ΙΘ' αἰ. (1887 ἔτ.). Διαστ. 0,205 × 0,150. Σελ. 1 - 55 (κολοβόν). 1887.
 ι') Λογική. ΙΘ' αἰ. Διαστ. 0,205 × 0,150. Σφζ. σελ. 15 - 78.

3. Εὐρετήριον σπαραγμάτων περγαμηνῶν κωδίκων

- Α') Σὺν Θ(ε)ῶ Εὐ(αγγέλιον) τῆ ἀγία Κυριακῆ τοῦ Πάσχα. ΙΓ' αἰ. Δίφυλλον. Διαστ. 0,240 × 0,185.
 Β') Εὐαγγέλιον. (Ἀρχ. Τῶ καιρῶ ἐκείνῳ συμβούλιον ἔλαβον). ΙΒ' - ΙΓ' αἰ. Διαστ. 0,215 × 0,160. Μονόφυλλον.
 Γ') Εὐαγγέλιον. (Ἀπό· Τῆ Γ' τῆς διακαινησίμου... ἕως· Τῆ παρασκευῆ τῆς β' ἑβδομάδος). ΙΓ' αἰ. Διαστ. 0,240 × 0,185. Φύλλα 4.

4. Χειρόγραφα ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσεῖῳ

- 1) (ἀριθ. καταλ. Α. Πολίτου 30). Περγαμηνόν, φύλ. 280 (κολοβόν), ΙΒ' αἰ. Τετραεναγγέλιον. Κατεστραμμένα εἰκόνες Λουκᾶ, Μάρκου, Ματθαίου (ἔλλείπει ἡ τοῦ Ἰωάννου).
 2) (ἀριθ. καταλ. Α. Πολίτου 31). Περγαμηνός, φύλ. 357, ΙΓ' αἰ. Καινὴ Διαθήκη. Εἰκόνες τῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ (ἡ τελευταία πρὸ τῶν Πράξεων)· (ἔλλείπει ἡ τοῦ Μάρκου).
 3) (ἀριθ. καταλ. Α. Πολίτου 28). Εἰλητάριον περγαμηνόν. Διαστ. 0,203 × 4,050. ΙΓ' ἢ ΙΔ' αἰ. Λειτουργία Μ. Βασιλείου.

5. Χειρόγραφα προερχόμενα ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ πρώην Αἰτωλοακαρνανίας Ἱεροθέου

- 1) (Μουσ. 1). Συννοδικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας. ΙΔ' - ΙΕ' αἰ.
 2) (Μουσ. 2). Νομοκάνων. ΙΓ' αἰ.